

כללי לגרמיה: ראה אם לגרמה נח לעולם המנח
 משרתים אם תנח במרכא חקותים
 כללי רביע: רביע לא נקחד בעת ישרתו אחד
 במנח נתיחד בבוא שנים לעתים
 בדרגא ראשוני ומנח השני
 והשלשה הנני מכאר בשמעתים

בתיבתו, לאפוקי תיבה מוקפת במקף, הרהוטה ומחוברת לתיבה שלאחריה. ראה לעיל בעמוד כה.

כללי לגרמיה

ראה אם לגרמה נח. אם בא הטעם המפסיק „מונח לגרמיה“. לגרמיה נח — כינוי ל„מונח לגרמיה“ (ראה בסבלה מס' סדורי יח). לעולם המנח משרתים אם תנח. אם ישרתו לו משרתים מלבד ה„מונח“. במרכא חקותים. הרי יהיו „מרכא“. כלומר, שמשרתי ה„לגרמיה“ הם „מונח“ או „מרכא“ כגון: או את השתי (ויקרא יג נב), ואת כל-גוש השתי (ברא' א כא). (אמנם מצאנו שני מקראות, שבהם קדמא משרת לפני המרכא הבא לפני „לגרמיה“: ואינו חסר לנפשו | קהלת ו ב), ושבע עשרה שנה | ודהייב יב יג), ועיין מנחת שי. אך בכ"י מעטים נמצא מונח או מרכא או סקף במקום הקדמא, ואולי כך היה בספרים שהיו בידי רבנו. ועיין משפטי הטעמים דף כ"ג ע"ב). חקותים — כמו: על-כפיהם חקתיך (ישעיה מט טז).

כללי רביע — א) דיני משרת אחד לרביע

רביע לא נקחד, בעת ישרתו אחד במנח נתיחד. בבוא לפני הטעם המפסיק „רביע“ משרת אחד, יהא „מונח“ בלבד. כגון: נתיי מתושלח (בראשית ה כו). לא נכחד — לא נמנע. כמו: לא-נקחד ממני (הושע ה ג). דהיינו שהכלל שנאמר כאן הוא תמיד. והלשון „במונח נתיחד“, מרמז כי לפעמים ישרת ה„מונח“ ל„רביע“ בתיבה אחת ביחד, כגון: אל-תעצבו (בראשית מה ה), אָנָּא (שמות לב לא).

ב) דיני שני משרתים לרביע

בבוא שנים לעתים. ובעת שבאים לפני ה„רביע“ שני משרתים. (החרוז הזה משתייך לסי ענינו לבית הבא).

בדרגא ראשוני. יהא המשרת הראשון „דרגא“. ומנח השני. והמשרת השני יהא „מונח“. כגון: שתי כתפת חקרת (שמות כח ז).

ג) דיני שלשה משרתים לרביע

והשלשה, הנני מכאר בשמעתים. ואם ישנם שלשה משרתים לפני ה„רביע“ — הנני מבאר בשמעתין כדלהלן את כללי סדרם. בשמעתים, כמו: בשמעתין. מלשון: שמעתא.

וְאַחֲרָיו דִּרְגָא חָרוּשׁ	יְהֵא מְנַח הָרֹאשׁ	
בְּלִבִּי כֵן נִטְעָתִים	וּמְנַח עוֹד תִּפְרוֹשׁ	
בְּתִכְתּוֹ כְּהִתְבִּיר	מִשְׁרַת מֶרְכָּא תְּבִיר	כללי תביר
לְבִינוּתָם הֶחָתִים	צָרִי וְחֻטָּף אֲבִיר	
וְעַמָּם שָׁבָא שְׁלָם	אֹ-קִמֶץ אוֹ חוֹלָם	
כִּלְא מְשָׁרַת יִסְדָּתִים	וְעַת אֵלֶּה תַעֲלָם	אוצר החכמה

יְהֵא מְנַח הָרֹאשׁ. אוֹ יֵהֵא הַמְּשָׁרַת הָרֹאשׁוֹן „מוֹנַח“. וְאַחֲרָיו דִּרְגָא חָרוּשׁ. והַמְּשָׁרַת הַשְּׁנִי יֵהֵי קְבוּעַ „דִּרְגָא“. וּמְנַח עוֹד תִּפְרוֹשׁ, והַמְּשָׁרַת הַשְּׁלִישִׁי שׁוֹב יֵהֵא „מוֹנַח“. כְּגוֹן: לֹא מְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל הִמָּה (שְׁמוּאֵל-ב כ"א ב). ת פ ר ו ש — כְּמוֹ: לִפְרוֹשׁ לֵהֵם עַל-פִּי ה' (וִיקְרָא כ"ד יב). בְּלִבִּי כֵן נִטְעָתִים. כֵּן קְבָעָתִים בְּלִבִּי שֶׁכֶּךָ הוּא סִדְרָם הַקְּבוּעַ. נִטְעָתִים — לִשׁוֹן קְבִיעָה וְסִידוֹר בַּמָּקוֹם. כְּמוֹ: וְיִטַּע אֶהְיֶי אֶפְדָּנוּ (וַיִּנְאֵל יֵא מֵה).

כללי תביר — א) זיני משרת לתביר הבא עמו בתיבה אחת

מְשָׁרַת מֶרְכָּא תְּבִיר בְּתִכְתּוֹ כְּהִתְבִּיר. לִפְנֵי הַטַּעַם הַמְּפָסִיק „תְּבִיר“. יִשְׁרַת הַמְּשָׁרַת „מֶרְכָּא“ בְּזִמָּן שֶׁהֵם בָּאִים בִּיחַד בְּתִיבָה אַחַת (וְזֹאת לִפְנֵי הַתְּנָאִים שִׁיתְּבָאוּ לֵהֲלֹן). בְּתִיבָתוֹ כִּהֵּתְבִיר — כִּשְׁהוּא מִתְּחַבֵּר אִתּוֹ בִּיחַד בְּתִיבָה אַחַת. צָרִי וְחֻטָּף אֲבִיר. אִם בְּתִיבָה אֲשֶׁר בִּה „תְּבִיר“ יֵשׁ נִיקוּד צָרִי וְאַחֲרָיו שׁוּא נַע, כְּגוֹן: וַיִּשְׁבּוּ (דְּבָרֵי-הַיָּמִים-ד' כ"ח) (כִּי הִהְבֵּרָה שֶׁל הַצִּירִי רֵאוּיָה לִקְתָּנִי, וּבְתַנָּאִים אֵלּוּ הַמְּבֹאֲרִים לֵהֲלֹן, יִהְיֶה הַמִּתְּנֵה שֶׁלִּפְנֵי הַ„תְּבִיר“ לַמְּשָׁרַת „מֶרְכָּא“). חֻטָּף אֲבִיר — כִּינּוּי לִשְׁוֹא נַע, שִׁישׁ לוֹ חוּזֶק בִּיטּוּי שֶׁל חֲצִי תְּנוּעָה וְקְרוֹב לַמְּבֹטָא שֶׁל הַנְּקוּדָה סְגוּלָה מֵה שְׁאִין כֵּן הִשּׁוּא הֵנַח מְבֹטָאִים בְּאוֹפֶן חֲטוּף. לְבִינוּתָם הֶחָתִים (קָאִי עַל מֵה שְׁאִמְר „וְחֻטָּף אֲבִיר“). הֵיִינוּ שֶׁהַשְׁוֹא-נַע“ מְפָסִיק בֵּין הַצִּירִי וּבֵין הִהְבֵּרָה שִׁישׁ בִּה הַתְּבִיר. הַחֲתִים — לִשׁוֹן חֲתִימָה וְהַפְּסָקָה.

אוֹ קִמֶץ אוֹ חוֹלָם וְעַמָּם שָׁבָא שְׁלָם. וְהוּא הַדִּין כִּשְׁבָא בְּתִיבַת הַ„תְּבִיר“ קִמֶץ אוֹ חוֹלָם וְאַחֲרָיו שׁוּא נַע, אוֹי יִבּוּא הַ„מֶרְכָּא“ לִשְׁרַת לִפְנֵי הַ„תְּבִיר“ בְּתִיבָתוֹ. כְּגוֹן: וַיִּשְׁתַּרְגּוּ (אִיכָה א' יד), הַתְּבִירָנוּ (יִרְמְיָה ס' ס"ז) (וְגַם כֵּאֵן בֹּא הַמֶּרְכָּא בַּמָּקוֹם הַמִּתְּנֵה שֶׁהִיָּה רֵאוּי לֵהִיּוֹת כֵּאֵן). שְׁבָא שְׁלָם — כִּינּוּי נֹסֵף לִשְׁוֹא נַע, שֶׁהוּא נִקְרָא שְׁלָם כִּלְפִי הִשּׁוּא נַח שֶׁשְׁלִימוֹתוֹ נִפְגַּמַת עַיִ קְרִיָּאָה חֲטוּפָה.

וְעַת אֵלֶּה תַעֲלָם. וּבְזִמָּן שֶׁהַתְּנָאִים הָאֵלּוּ נַעֲלָמִים, דֵּהֵיִינוּ שְׁאִין בְּתִיבַת הַתְּבִיר צִירָה אוֹ קִמֶץ אוֹ חוֹלָם שְׁאֲחֲרִיהֶם שׁוּא נַע, תַּעֲלָם. כְּמוֹ: אֶל-תַּעֲלָם אֶזְנֶךָ (אִיכָה ג' נ"ו). כִּלְא מְשָׁרַת יִסְדָּתִים. יִבּוּא הַ„תְּבִיר“ בִּלְא מְשָׁרַת בְּתִיבָתוֹ. כְּגוֹן: וַיִּקַּח (בְּרָא' ב' ס"ח).

יּוֹצְאֵי מְדִינָם בְּאַרְבַּע מְנִינָם	בְּאַרְבַּע מְנִינָם
בְּלֹא זֶה עֲנִינָם	בְּמַרְכָּא נִשְׁרָתִים
רְחוּקִים עֵת אֲתוּיִים	הַבְּרוֹת בֵּינָתִים
בְּשִׁלְשׁ אוֹ שְׁתֵּים	לְדַרְגָּא אֶז מִשְׁרָתִים
בְּקוֹר אִם בֵּינָם בָּא	הַבְּרָה עִם הַשָּׂבָא
אֲשֶׁר כְּבִרָאשׁ תְּבָה	לְדַרְגָּא הָעֲלִיתִים

יּוֹצְאֵי מְדִינָם בְּאַרְבַּע מְנִינָם. בארבעה מקומות במקרא ישנן תיבות יוצאות מהכלל האמור לעיל.

בְּלֹא זֶה עֲנִינָם בְּמַרְכָּא נִשְׁרָתִים. (והו' הסבר על מה שאמר בשורה הקודמת, שיש ארבע תיבות יוצאות מהכלל, וכאן אמר במה הן משונות מהכלל). דהיינו שמבלי שיהא להם אחד התנאים האמורים לעיל הגורמים להיות „מרכא“ עם „התביר“ בתיבה אחת, עם כל זאת משרת בהם המרכא לתביר בתיבה אחת. (וארבעת המקומות הן: בְּבִירָתָא (עורא ו ב), כאן יש חיריק לפני השוא), עַל־הַפְּתָנִים (דברי־הימים ב לא ט), אֶל־תִּלְחָמוּ (דברי־הימים ב יג יב), וְתַעֲלֶה (וחזקאל לו ג). (ובשלושה מקומות אלה יש חטף פתח לפני התביר. אבל בשאר מקומות שיש חטף פתח לפני התביר, אין המרכא משרת בתיבתו). ג ש ר ת ים — מקבלים שרות.

(ב) דיני משרת אחד לתביר כשהוא בתיבה שלפניו

רְחוּקִים. אם המשרת ל„תביר“ בא בריחוק, דהיינו בתיבה שלפניו (והרי תנאיו כמו שמבאר והולך כאן): עֵת אֲתוּיִים הַבְּרוֹת בֵּינָתִים בְּשִׁלְשׁ אוֹ שְׁתֵּים. בזמן שבאים בין המשרת ולתביר שתיים או שלש הברות. א ת ו י י ם — באים. מלשון. אתא בוקר אתיו (וישעיה כא יב). לְדַרְגָּא אֶז מִשְׁרָתִים. אז יהא המשרת שלפני „התביר“ „דרגא“. כגון: תְּקַלַּת וְאַרְגָּמָן (שמות לה כג). אֶהְיֶה עֲלֶיךָ (ויקרא א ז). חֲקוֹר אִם בֵּינָם בָּא. וכן אם יש בין „משרת“ ול„תביר“. הַבְּרָה עִם הַשָּׂבָא אֲשֶׁר כְּבִרָאשׁ תְּבָה. הברה מנוקדת באחת הנקודות, ועוד גוסף שם גם שוא נע. א ש ר כ ב ר א ש ת י ב ה — רוצה לומר שוא כזה שמבטאים אותו היטב, כמו שמבטאים את השוא שמופיע בראש תיבה, והוא הנקרא „שוא נע“. (וכן הדין הוה שייך לחטף קמץ, חטף סגול וחטף פתח). לְדַרְגָּא הָעֲלִיתִים. בכל האופנים האלו גם יהא „דרגא“ המשרת שלפני „התביר“. כגון: קִי־נִחַשׁ נִחַשׁ (בראשית מד טו), וְכִי תִנְבְּחוּ (ויקרא יט ה), וְיִגְשׁ יַעֲקֹב (בראשית כז כב).

זְכוֹר גַּם אִם פָּסַק לְבִיגִיָּהֶם יִפְסַק
 וְאֵין לוֹ מִשְׁבִּיתִים
 קָשׁוּב כָּל זֶה כִּי חָסֵר
 לְבַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר
 וְאִם שְׁנַיִם מִשְׁרָתָיו
 בְּמִנְחָה נְתוּהָ תִּיו
 לְבִיגִיָּהֶם יִפְסַק
 וְאֵין לוֹ מִשְׁבִּיתִים
 לְמַרְכָּא יְהִי גְמָסָר
 בְּדֶרְגָּא שְׁוִיתִים
 וְרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁ אוֹתָיו
 שְׁנִי הָרֵאשִׁית

זְכוֹר גַּם אִם פָּסַק לְבִיגִיָּהֶם יִפְסַק. וכן הדין אם יבוא ביניהם סימן פסק
 (1) (ואסילו אין ביניהם לא הברה ולא שוא נע). כגון: הַמּוֹלֵךְ | יְמוֹלֵךְ (בראשית יו ג).
 אֶסְשׁוֹלֵשׁ | מִסְ (אסתר י א).

בְּדֶרְגָּא שְׁוִיתִים. יבוא שם „דרגא“ לשרת לפני ה„תביר“. ת ס ק — תעלה
 ותקבע. כמו: אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא (יומא כו ע"א). וְאֵין לוֹ מִשְׁבִּיתִים.
 ואין שום יוצא מכלל זה. משביתים — מלשון: משבית מלחמות (תהלים מו י).
 (כתב זאת כאן, כי להלן מביא כלל שישנם בו הרבה יוצאים מהכלל).

קָשׁוּב, כָּל זֶה כִּי חָסֵר. שים לב! אם חסרים כל התנאים האמורים.
 לְמַרְכָּא יְהִי גְמָסָר. או יהיה „מרכא“ המשרת שלפני ה„תביר“. כגון: וְשָׁרָה
 שִׁמְצָה (בראשית יח י). שָׁה תָמִים (שמות יב ה).

לְבַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּדֶרְגָּא שְׁוִיתִים. חוץ מחמשה עשר מקומות במקרא.
 שבהם המשרת הוא „דרגא“, אף על פי שלפי הכללים דלעיל היה צריך לבוא
 שם מרכא. (וכפי הרשימה שכתב הרו"ה במשפטי הטעמים הרי הם במקומות האלה: בראשית יח
 יח, שמות כא לה, ויקרא ז לג, דברים יד י, יהושע ח ט, יהושע ח יב, שמואל-א ל יו, שמואל-
 ב כ ו, דברי-הימים-ב יח לג, דברי-הימים-ב ל ג, קהלת ט י, הושע י יד, (ובשלשה דלהלן יש
 מחלוקת בין הסופרים הראשונים) בראשית מו יו, דברי-הימים-א ז ל, דברי-הימים-ב ח טו).

(ג) דיני שני משרתים לתביר

וְאִם שְׁנַיִם מִשְׁרָתָיו. ואם באו לפני ה„תביר“ שני משרתים. וְרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁ
 אוֹתָיו. והמשרת הראשון מופיע בראש התיבה. אוֹתָיו — קיצור של המלה
 אותיותיו, דהיינו בראש אותיות התיבה.
 בְּמִנְחָה נְתוּהָ תִּיו. הרי המשרת הראשון „מונח“. כגון: כִּי לֹא בְנָשִׁים (שמות א
 יט), כִּי אֵין גִּגְרָע (שמות ה יא). נְתוּהָ תִּיו — מלשון והתוית תו (יחזקאל ט ד).
 שְׁנִי הָרֵאשִׁית. והמשרת השני הקרוב לתביר, יהא כמשפט שהראה וביאר
 לעיל, דהיינו: „דרגא“ או „מרכא“ וכפי התנאים שנתבארו בענין משרת אחד לתביר.

אֲבָל אִם בָּאוֹת שְׁנִיָּה בְּאִזְלָא אִזְ נִהִיָּה
וְאִם אֵלָיו הָיָה שְׁלֶשָׁה לְצֻנְתִּים
מִשְׁמֶשֶׁת תְּלִישָׁה וְאִזְלָא שׁוּב גָּשָׁה
שְׁלִישִׁית בְּפִרְוֶשָׁה וְאִם הֵם רְבָעִתִים
צָפָה מִנַּח לְמַעְלָה וְעוֹד תְּלִישָׁה וְאִזְלָא
רְבִיעִית נִכְלָלָה בְּפִתְרוֹן הַדָּתִים

אֲבָל אִם בָּאוֹת שְׁנִיָּה. ואם המשרת הראשון אינו מופיע באות הראשונה של
התיבה, אלא באות שניה ולהלן. בְּאִזְלָא אִזְ נִהִיָּה. אז יהיה המשרת
הראשון „אזלא“ (=קדמא). כגון: אֶשֶׁר צָלָה צָלָיו וִיקְרָא טו טו, וְאִישׁ לֹאֵשׁ בֵּית-
אֲבוֹתָם (ויהושע כב יד).

(ד) דיני שלשה משרתים לתביר

וְאִם אֵלָיו הָיָה שְׁלֶשָׁה לְצֻנְתִּים. ואם היו לפני ה„תביר“ שלשה משרתים.
לצוותים — לחיבורים. כמו: כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה (נכרות
ו ע"ב). והוא כינוי לטעמים המשרתים שתפקידם לחבר המלים אל הטעם המפסיק.
(שני החרוזים האלו הם התחלת הענין של הכית שאחר זה).

מִשְׁמֶשֶׁת תְּלִישָׁה. הרי יהיה המשרת הראשון „תלישא קטנה“. וְאִזְלָא שׁוּב
גָּשָׁה. והמשרת השני שיבוא יהא „אזלא“ (=קדמא). גשה — נגשת.

שְׁלִישִׁית בְּפִרְוֶשָׁה. והמשרת השלישי הקרוב לתביר יהא „מרכא“ או „דרגא“
כפי שכבר נתפרשו תנאיו לעיל. כגון: כִּי אֶצְלָה אֶרְכָּה לְךָ יִרְמִיָּה ל יו, נִחַלְתָּ
עֲבָדֶי ה' וְצִדְקָתָם יִשְׁעִיה נד יז.

(ה) דיני ארבעה משרתים לתביר

וְאִם הֵם רְבָעִתִים. ואם באו ארבעה משרתים לפני התביר.

צָפָה, מִנַּח לְמַעְלָה. הסתכל והשגח! שהמשרת הראשון יהא „מונח“.
למעלה — לעיל. דהיינו המשרת הראשון. וְעוֹד תְּלִישָׁה וְאִזְלָא. ואחרי
המונח באים „תלישא קטנה“ ו„אזלא“ (=קדמא).

רְבִיעִית נִכְלָלָה בְּפִתְרוֹן הַדָּתִים. ודין המשרת הרביעי הקרוב ל„תביר“ —
כבר נכלל בפתרון שהוא „מרכא“ או „דרגא“, כפי הדת שנתנה
לעיל. כגון: כָּל-הַבָּא אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-נָפַל שָׁם צָשָׁה אֵל (שמואל ב כג).

כללי טפחא ? טפחא דין אורה במרכא תתערה
לבד ארבע עשרה שמים זה שמים
עלות דרגא תחלה ושוב מרכא כפולה
כללי סוף-פסוק וסוף פסוקים במלה במרכא שמשמים

הדתיים — הדת והדין שקבעתי להם. מלשון: כל יודעי דת ודין (אסתר א ג).

כללי טפחא

לטפחא דין אורה. אורה ואלמד דין לטפחא. במרכא תתערה. המשרת אשר יתחבר לשרת לפני ה"טפחא" הוא "מרכא". כגון: את השמים (בראשית א א). תתערה — תתחבר ותשתרש. כמו: ומתערה (תהלים לו לה) (ובמה שאמר תתערה, הכוונה לשלול כל משרת אחר בסמוך לטפחא, שהרי אפילו באותן המקומות שישרתנו מרכא כפולה עם דרגא, הרי המשרת הקרוב לטפחא הוא המרכא הכפולה).

לבד ארבע עשרה. חוץ מארבע עשרה "טפחות" במקרא. (ואלו הם ארבעה עשר המקומות: בראשית כו כה, שמות ה טו, ויקרא י א, במדבר יד ג, במדבר לב מב, יחזקאל יד ה, מלכים א כ ט, מלכים א י ג, דברי הימים ב ט ב, חבקוק א ג, זכריה ג ב, צורא ז כה, נחמיה ג לח, דברי הימים ב לו). שמים זה שמים. מחברים זה ל"טפחא" שתי מרכאות (=מרכא כפולה). שתיים — לשון חיבור וצירוף. כמו: ולא שתם על צאן לבן (בר' ל מ). עלות דרגא תחלה ושוב מרכא כפולה. באותם ארבעה עשר המקומות. עולה ה"דרגא" להיות המשרת הראשון. ואחריו בא המשרת "מרכא כפולה". כגון: ויבא לו יין (בראשית כו כה).

כללי סוף-פסוק

וסוף פסוקים במלה. ולטעם המפסיק "סוף פסוק". שהוא מסומן תמיד במלה האחרונה של כל פסוק (וראה להלן מה שכתבתי, מפני מה מכנה ל"סוף פסוק" בשם "סוף פסוקים במלה"). במרכא שמשמים. הרי משרתו "מרכא". כגון: ואת הארץ (בראשית א א).

דְּבָרֵי אֵל תִּמְשׁ לְבַד מְקוֹמוֹת תִּמְשׁ מְאִילָא בָּם תִּשְׁמַשׁ לֹא יִתְרִים וְלֹא פְחוּתִים

הוכספת המעתיקים בכתבי יד שונים:

סליק אותם חרוזות שיסד רבינו יעקב על הנגינות והניקוד
נ"א: סליק מלאכה לר"ת נ"ע על הנגינות והניקוד
נוסח כח"י פארמא: סליקו החרוזים מן הניקוד של רבינו תם

דְּבָרֵי אֵל תִּמְשׁ. אל תסיר את הכלל הזה, כי תמיד המשרת ל"סוף פסוק" הוא רק "מרכא". אל תמש — אל תסיר. כמו: לא ימיש (שמות יג כב). (והוצרך להזהיר על כך, משום שסימן המרכא והטפחא והסוף פסוק יש ביניהם דמיון רב בספרים העתיקים וצריך להזהיר להבדיל ביניהם על ידי הבחנת המלה שהיא סיום הפסוק. ומשום כך ג"ל שלכן כינה רבינו תם את ה"סוף פסוק" בשם "סוף פסוקים כמלה", מפני שעיקר הבחנת סוף פסוק היא כפי הקבלה שהורו רבותינו איש מפי איש, ולא רק כסימן שלו. ודבר זה היה שגור בפי התלמידים בעל פה. כמ"ש בשו"ע הרב הלכות ת"ח).

לְבַד מְקוֹמוֹת תִּמְשׁ. חוץ מחמשה מקומות במקרא.

מְאִילָא בָּם תִּשְׁמַשׁ. שבאלו המקומות תשרת ה"מאיילא" לפני ה"סוף פסוק" בתיבה אחת. כגון: לְהַסֵּלוֹ (ויקרא כא ד). (ראה בטבלה מספר סדורי כח). (וחמשת המקומות הם: ויקרא כא ד, במדבר טו כא, הושע יא ו, דהי"א ב ג, ישעיה ח יג. (והאחרון הוא במקף). **לֹא יִתְרִים וְלֹא פְחוּתִים.** רק בחמשה מקומות אלו בלבד באה ה"מאיילא" לפני ה"סוף פסוק". (וגם כאן הוצרך להזהיר בגלל דמיון סימן ה"מאיילא" לסימן ה"מתג" וה"סוף פסוק" בספרים העתיקים).

דְּבָרֵי סִיּוּם לְשִׁיר

וּלְסִיּוּם הַשִּׁיר. נוכל לראות שבשיר הזה נכללו כל הטעמים כולם (של כ"א כתבי הקודש). מלבד שני טעמים מפסיקים שלא הזכירם. והם: "שלשלת" ו"זקף גדול". וזאת, מפני שהשלשלת לא מנו אותה הראשונים במנין הטעמים. וכן כתב הרו"ה במשפטי הטעמים דף ז וזה לשונו: השלשלת אינה מצויה בכ"א ספרים, כי אם בשבעה מקומות ובתחלת הפסוק ופסיק אחריה. והם: [יְתִמְהָה] (בראשית יט טו), [יִקְאָן] (שם לט ח), [יֵאמֶר] (שם כד יב), [יִשְׁקֹט] (ויקרא ח כג), [יִקְהָלוּ] (ישעיה יג ח), [יֵאמֶר] (עמוס א כ), [יֵאמֶר-לָהּ] (עזרא ה טו). והואיל והן במנין, אינן נחשבין לא עם הטעמים ולא עם המשרתים. ועד כאן לשון הרו"ה. ואת ה"זקף גדול" לא הזכיר, כי הוא נכלל בטעם "זקף" שהזכיר. והם נחשבים לטעם אחד. וגם אין לו שום משרת לפניו בשום מקום. וכן גם השלשלת אין לה משרתים.

[אוצר החכמה]

[2552]

[אוצר החכמה]

לעת מצוא

 הדפסה ברוזולוציה גבוהה - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן הדפסה
 שירת רובינו תם יעקב בן מאיר, רובינו תם - מייז'קיש, יצחק עמוד מס: 417 הדיפל' ע"י אוצר החכמה

----- הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה -----
 שירת רבינו תם יעקב בן מאיר (רבינו תם) - מייז'יש, יצחק עמוד מס: 15 הודפס ע"י אוצר החכמה

37. וּמִן דְּשָׁרִי

חרוז שחיבר לאחד מפסקיו, וציטטו אותו בעלי התוספות ע"ז לד ע"א ד"ה 'דורדיא'.
החרוז ערוך על פי הצליל ולא הכתיב. 'וה' תואמים וכן ה' וא' תואמים.
נדפס: כל בו, סי' צו; רייפמאן, תולדות רבנו זרחיה הלוי, פראג תרי"ג, עמ' 62.
נזכר: תוספות, מסכת עבודה זרה דף לד ע"א, ד"ה 'דורדיא'.

וּמִן דְּשָׁרִי

יִרְה יִירָה

אוצר החכמה

כֶּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה

וְעַל הַמַּחְמִיר רוּחַ חֵן יַעֲרָה

מֵאֵת הַבּוֹרָא.

5

3-1 וּמִן דְּשָׁרִי: ומי שמתיר. ירה יירה כבן סורר ומורה: בן סורר ומורה דינו בסקילת אבנים, דב' כא: יח-כא. ירה יירה: משמעות פועל זה היא גם לירות חץ וגם לרגום אבנים. ראה 'לירות בחצים ובאבנים גדולות' (דבה"ב כו: טו). המחבר נקט פועל זה לשם החרוז. וכתבו התוספות ע"ז לד ע"א, ד"ה דורדיא 'וכתב ר"ת והמורה יורה כבן סורר ומורה ועלי יערה רוח הבורא', ותמה על זה החכם רייפמן, תולדות הרז"ה, עמ' 62, מה המורה יורה כבן סורר ומורה? מי שם בן סורר ומורה, למורה? ותיקן הגירסא על פי ה'כל בו', סי' 13, והיא הנוסחא המודפסת לפנינו. / 4 רוח חן יערה: על פי יש' לב: טו, רוח חן מאת ה' תישפך על המחמיר, ועיין עוד ברכות כב ע"א, ד"ה 'כל המחמיר'.

מכתחות

1002

המחבר: רבי יצחק אייזיק ווייס

שנת ה'תשנ"ו (1975) - מילאני (צ'כיה) - אוצר החכמה

השירים לפי סדר האלף-בית

מספר השיר בספר	מספר עמוד
אבי עזרי	32
אדיר הקימנו	2
אדיר ונאור	5
אי יממא	9
אלהים ה'	1
אלהים לי מגן	35
אני אדרש	26
אני ישן	36
אני לשיר כמו ירדן לנעמן	34
אנכי הצעיר	31
אנצח על השמינית	6
אשמרה אליך עזי	17
גלה סוד רזיו	23
האמת מת	20
הדודאים נתנו ריח	28
ה' בו מעיני	8
היש טעם בריר חלמון	24
ומן דשרי	37
יגוני ומר חכי	14
יד ושם	19
יהודון כל נשמי	13
יודע ונבון דבר	25
יודע לבבי	33
יום בואך	3
יום הודו	15
יום השמיני עצרת	7
יום נגלה	10
יחונן הדעת	27
יחיד ערץ	4
ייתון בני עממין	12
יציב פתגם	11
למי חמדת ישורון	22
למי נפוץ חזון כל שיר	30
לשדה זמיר	29
שיר יחודש	16
שלומים לרבבות	21
שמך אירא	18

סדר השירים בקובץ

[תוכן החכמה]

מספר עמוד

שבת ומועד

15	אֲוֹצֵר הַחֲכָמָה	1	אלהים ה'
17		2	אדיר הקימנו
22		3	יום בואך
24		4	יחיד ערץ
28		5	אדיר ונאור
30		6	אנצח על השמינית
34		7	יום השמיני עצרת
37		8	ה' בו מעיני
42		9	אי יממא
45		10	יום נגלה
51		11	יציב פתגם
55		12	ייתון בני עממין
59		13	יהודון כל נשמי
63		14	יגוני ומר חכי
66		15	יום הודו
71		16	שיר יחודש

תעניות

77	אשמרה אליך עזי	17
87	שמך אירא	18

תחינות

97	יד ושם	19
102	האמת מת	20

חיבורים

107	שלומים לרבבות	21
109	למי חמדת ישורון	22
110	גלה סוד רזיו	23
112	היש טעם בריר חלמון	24

מספר עמוד

114	יודע ונבון דבר	25
117	אני אדרש	26
128	יחונן הדעת	27

לרעים

135	הדודאים נתנו ריח	28
136	לשדה זמיר	29
137	למי נפרץ חזון כל שיר	30
138	אנכי הצעיר	31
140	אבי עזרי	32
142	יודע לבבי	33
145	אני לשיר כמו ירדן לנעמן	34

שיר על הנגינות

149	אלהים לי מגן	35
-----	--------------	----

לעת מצוא

169	אני ישן	36
170	ומן דשרי	37

כתבי היד

אופנהיימר 670/93.

אוקספורד, ספריית הבודליאנה 50.2355 fol opp. 669/670 ; 1147 ;
169 opp. ; 1449/3 ; 1449/4 ; 1023x 14 ; 1029 ; Mich. add 41 ;
670-669 opp.

לונדון, בית המדרש לרבנים 202 Jews college

הבית החדש

ניו-יורק, בית המדרש לרבנים כ"י רג"ו ; אוסף אדלר 3474/5.

ברלין, ספריית המדינה 1224 or.

אוצר החכמה

וינה, הספרייה הלאומית האוסטרית 93 xvii/c.

ירושלים, בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי 370 Heb. 4.

לונדון, הספרייה הבריטית 27201/01 ; 660/iv ; 664/17 ; 685/la ; 664 ; 639 ;
27201-27200 ; or. 2735.

מנצ'סטר, ספריית האוניברסיטה ע"ש ריילנדס, אוסף גסטר 732.

פריס, הספרייה הלאומית 400/33 ; 646/88 ; 632/110 ; 634 ; 1134/391 ; 658/40 ;

פרמה פלטינה 2894/1198 ; 1903-1902 ; 658/401 ; 1152/1 ; 1198.

בודפשט קאופמן A 386.

קיימברידג' (גניזה) אוסף טיילור שכטר, סדרה חדשה 114/82.

קיימברידג' (גניזה) אוסף טיילור שכטר, סדרה חדשה 3474/5 ; 96/40.

קיימברידג' ספריית האוניברסיטה 561/1 ; Add 50/1.

שוקן (גניזה) 5.

ששון 535 ; 583.

ביבליוגרפיה נבחרת

- ר' אברהם אבן עזרא, ד' כהנא, וורשא 1894.
- אגרות שד"ל, פרזעמישל, תרמ"ב תרנ"ד, ירושלים תשכ"ז.
- אברהם גר, קרקוב תרנ"ה.
אוצר החכמה
- אוצר השירה והפיוט, ישראל דוידזון, ניו-יורק 1970.
- אוצר התפילות, סידור נוסח אשכנז, ווילנא 1914.
אוצר החכמה
- בית התלמוד, א"ה וייס ומ' איש שלום, ירושלים תשכ"ט.
- הלבנון תרכ"ט, מ"ע י"ל יחיאל בריל ירושלים 1863, פאריז 1865.
- המליץ תרמ"ח, מ"ע י"ל ע"י אלכסנדר הלוי צעדערבוים, אדעסא 1860. ס"ט פטרבורג 1871.
- המגיד מ"ע י"ל אליעזר זילברמן ליק 1857-1892.
- המגיד החדש, קראקא 1892-1904.
- המסדרונה מ"ע י"ל ע"י ר' חיים הירשעזאהן, ירושלים 1887.
- הערוך על הש"ס, מאיר מיזליש, בני ברק תשנ"ב.
- הפלס, ירחון רבני י"ל ע"י אליהו עקיבא ראבינאוויץ, ברלין 1900-1905.
- חכמי אשכנז הראשונים, אברהם גרוסמן, הוצאת מגנס, האוניברסיטה העברית ירושלים תשמ"א.
אורחיה 1234567
- חכמי צרפת הראשונים, אברהם גרוסמן, הוצאת מגנס, האוניברסיטה העברית ירושלים תשס"א.
- טעמי המקרא, שמואל יהודה וינפלד, הוצאת שי למורא תשס"ו.
- כל בו, סדור ומחזור כל בו, ווילנא 1905.
- כרם חמד, שמואל יהודה גאלדנברג, וויען ופראג 1833-1843.
- לקט פיוטי סליחות מאת פייטני אשכנז וצרפת, ד' גולדשמידט, עיבד וביאר אברהם פרנקל, מקיצי נרדמים, ירושלים תשנ"ג.
- לקט שושנים, צבי גרעץ, ברעסלוב 1861.
- מבחר השירה העברית, י"ל ע"י חיים בראדי ומאיר וינר, ליפסיא 1922.
- מחברת מנחם, מהדורת ר' צבי פילפאווסקי, מעורר ישנים, לונדון-עדנבורג 1854.
- מחזור התפילה של רבנו תם, י"ל קלירס, ירושלים תש"ס.
- מחזור ויטרי, מהדורת הורוויץ, ברלין 1889-1897.

מחזור לימים נוראים לפי מנהג אשכנז, ד' גולדשמידט, ירושלים תש"ל.

מחזור לחג הסוכות, ד' גולדשמידט, הושלם ע"י יונה פרנקל, ירושלים תשמ"א.

מחזור לחג הפסח לפי מנהג אשכנז, יונה פרנקל, הוצאת קורן, ירושלים תשנ"ג.

מחזור לחג השבועות לפי מנהג אשכנז, יונה פרנקל, הוצאת קורן, ירושלים תש"ס.

מחזור כמנהג אשכנזים עם פירוש הדרת קדש, ד"ר 1600.

מחזור מכל השנה כמנהג אשכנזים במחזורי סלונקי, סביוניטה 557-קרימונה 1560.

סדר סליחות כמנהג קהילות הרומניוטים, בידי לייב וינברג, האקדמיה האמריקנית למדעי היהדות, תש"ס.

סדר יוצרות לכל שבתות השנה, י"ל ע"י יוליוס פירסט, לפסא 1852.

סדר עבודה בלב, ח"ב והוא יוצרות לכל שבתות השנה מתורגם ומבואר מאת חיים הלוי-ארנהיים, גלאגוי ולייפציג 1840.

סליחות בער, הסליחות לכל השנה לפי מנהג אשכנזים, מסודרת ע"י יצחק בן אריה יוסף דוב, רעדעלהיים 1884.

ספר אמרי לשון, ונספח אליו מילתא בטעמא על שיר הנגינות של רבנו תם, אליהו גמליאלי, ראשון לציון תשס"ו.

ספר הישר, רבנו תם, חלק השאלות ותשובות, מהדורת ר' אפרים זלמן מרגליות ועם הערות מאת שרגא פייבוש ראזענטהאל, ברלין תרנ"ח-1898.

ספר הישר, רבנו תם, מהדורת דניאל פרוסטיץ, וויען תקע"א.

ספר הישר, רבנו תם, חלק החידושים, שמעון שלמה שלזינגר, ירושלים תשל"ד.

ספר קרובות — מחזור כמנהג פולין, ומבואר ע"י וואלף היידנהיים ובהוספות מידי ר' אייזק ברלין, הנובר 1839.

עומר השכחה, אברהם בר יעקב גבישון, ליורנו 1762.

עמודי העבודה, רשימת הפייטנים והפיוטים, ר' אליעזר ליזר לאנדסהוטה, ברלין 1857.

ערוגת הבושם, ר' אברהם בר' עזריאל י"ל ע"י א"א אורבך, מקיצי נרדמים, ירושלים תרצ"ט-תשכ"ג.

ציון, פראנקפארט, תרנ"ב.

קונטרס הפיוטים הנלווה אל המחזור ויטרי עם הערות מאת חיים בראדי, ברלין 1894.

שירת הקודש העברית בימי הבינים, ע' פליישר, הוצאת כתר, ירושלים 1975.

שער השמים, פירוש על הסידור, מהד' ישעיה בן אברהם הלוי הורוויץ, אמשטרדם
אוצר החכמה/1717.

תולדות רז"ה, יעקב רייפמאן, פראג תרי"ג.

תשובות דונש, ספר ההכרעות, ר' צבי פיליפאווסקי, לונדון 1855.

אברהם זונז

Die Synagogale Poesie des Mittelalters. Zunz L. Berlin 1855.

Literaturblatt des Orient. Julius Furst. Leipzig 1844.

Literaturgeschichte der Synagogalen Poesie. Zunz L. Berlin 1865.

Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums. Z. Frankel, H. Graetz. Leipzig, Breslau 1851-1887.

Reime und Gedichte des Abraham Iben Ezra. Rosin D. Breslau 1885-1894.

אברהם זונז

אישים וחיבורים

המספר מימין מציין את מספר השיר, והמספר משמאל — את מספר השורה.
מספר העמוד מופיע בסוגריים מרובעים.
לא כלולים מקורות מספרי המקרא והתלמודים.

אברהם אבן עזרא (ראב"ע) 7, 15-16 [36]; 10, 2 [46]; 13, 15 [68]; 19, 24 [100];
32, 1 [141]; 32, 3 [140]; 33, 5-6, 9, 10 [145]

אותיות דרבי עקיבא 2, 16 [71]

אלעזר הקליר 2, 37 [20]; 4, 1 [24]; 4, 3 [25]; 17, 22 [79]

דונש בן לברט 10, 1 [45]; 10, 16 [48]; 23, 3, 5 [110]; 26, 3 [117]; 26, 18 [118];
25, 26, 27 [119]; 26, 28-29, 30 [120]; 26, 45, 46-50 [121]; 26, 51 [122];
53-54 [123]; 26, 61-67 [124]; 28, 2 [135]; 29, 2 [136];
2, 19 [19]; 11, 11 [54]; 13, 2-4 [59]; 13, 11-12 [60];
13, 13-14 [61]

ר' האי גאון (רה"ג) 8, 20 [103]

הערוך על הש"ס 9, 6 [42]; 11, 12 [54]

חסדאי אבן שפרוט 26, 28-29 [119]

יהודה אלחריזי (חריזי) 23, 1 [110]; 24, 3 [112]; 26, 7 [118]

יהודה הלוי 15, 1, [66], 24 [69]; 16, 19 [73]

יום טוב עלם 2, 31 [138]

יוסי בן יוסי 16, 7 [72]

ילקוט ישעיה 2, 16 [71]

ינאי 26, 16 [118]; 32, 2 [141]

מאיר ש"ץ 9, 3 [42]; 9, 19 [44]; 11, 7 [53]

מכילתא 8, 3 [37]; 10, 3-4 [46]; 11, 1 [52]; 13, 3-4 [59]; 16, 1 [71];

16, 16 [72]; 21, 2 [107]; 25, 26, 27, 28-29 [119]; 27, 31-33 [131]

מנחם בן סרוק 10, 1 [45]; 18, 32 [92]; 26, 48-49 [121]; 29, 3 [136]

משה בו מימון (רמב"ם) 17, 73 [84]; 12, 27 [129]

משה בן עזרא (רמב"ע) 4, 11 [26]; 25, 26 [119]

סידור עבודת ישראל 7, 12 [35]; 5, 12 [55]; 15, 29 [70]

סידור ר' עמרם גאון 4, 18 [27]

ספר העיקרים 10, 14 [47]

ספרי 6, 20 [33]; 13, 19 [61]; 17, 103 [86]; 20, 5 [103]

פסיקתא דרב כהנא 1, 6 [15]; 2, 13 [18]; 2, 32 [20]; 17, 63-64 [83]; 25, 4 [115]

פסיקתא רבתי 4, 12 [26]; 8, 15 [39]; 21, 1 [107]

פרקי דרבי אליעזר 4, 20 [27]; 8, 11 [38]; 15, 29 [70]

קונטרס הפיוטים 19, 22 [100]

שלמה בן יצחק (רש"י) 1, 6 [15]; 1, 6-7 [16]; 2, 3-4 [17]; 2, 13, 14 [18]; 2, 22
[19]; 2, 36-40 [20]; 2, 42, 44 [21]; 3, 3, 4, 15 [22]; 5, 3 [28]; 6, 2, 5 [30];
6, 6, 7, 9 [31]; 6, 17 [32]; 6, 18, 19, 21 [33]; 8, 4 [37]; 8, 10-9, 12 [38];
9, 6, 10 [42]; 10, 1 [45]; 10, 7, 8 [46]; 10, 9 [47]; 10, 23 [48]; 10, 30 [49];
11, 1 [52]; 11, 6 [53]; 11, 13, 14-15 [54]; 12, 21-22 [57]; 12, 34 [58]; 13, 11-12
[60]; 13, 13-14, 19-20 [61]; 14, 2, 3, 4 [63]; 14, 20, 21 [65]; 15, 4, 5 [67];
15, 9-10 [68]; 15, 18, 24 [69]; 15, 25, 26, 28 [70]; 16, 6 [72]; 17, 1, 2 [77];
17, 12, 17 [78]; 17, 40 [81]; 17, 63-64, 69 [83]; 17, 79, 80 [84]; 17, 99, 103, 104
[86]; 18, 4 [88]; 18, 12, 18 [89]; 18, 32, 40 [92]; 19, 3 [97]; 19, 9, 10
[98]; 19, 21, 22, 26 [100]; 19, 30-31 [101]; 20, 4 [102]; 21, 3, 4 [108];
23, 3, 6 [110]; 23, 8 [111]; 24, 1 [112]; 24, 5, 6 [113]; 25, 1 [114]; 25, 4, 7
[115]; 26, 4 [117]; 26, 19, 27 [119]; 26, 45 [121]; 26, 50-46, 53-54, 56 [122];
26, 62-63, 65-66, 67-68 [123]; 26, 72, 76 [124]; 26, 81-82, 84, 94, 95 [125];
26, 107, 111-112 [127]; 27, 2-3 [128]; 27, 9, 14 [129]; 27, 20 [130]; 29, 3
[136]; 30, 1 [137]; 31, 1 [138]

שוחר טוב 1, 38 [20]

שלמה אבן גבירול (רשב"ג) 27, 19 [130]; 29, 3 [136]

שלמה דוד לוצאטו (שד"ל) 20, 3 [102]

שמעון בר יצחק 4, 11 [26]; 15, 24 [69]